

Генеалогія має оживити минуле, щоб ми взяли уроки для майбутнього

Розповідає Віталій Нероба, історик, релігієзнавець, пастор, докторант богослов'я університету Ендрюса (США).

Що спонукало Вас вивчати генеалогію?

Колись я взагалі не знав, що є така наука, як генеалогія. Просто народився у такій родині, яка дуже цінувала своє минуле. Я адвентист сьомого дня з дитинства. Мої батьки і батьки батьків були віруючими людьми. Ми жили в атеїстичному середовищі, тому весь час доводилося не те щоб відстоювати свої віру, а пояснювати самому собі, в що ти віриш і для чого. Я розпитував своїх батьків, чому ми такої віри. Причому мав на увазі не доктринальні вірування, а спосіб життя, притаманний віруючій людині. Я слухав, як жила моя бабуся, як жив її батько, її свекор і так далі. Дізнавався, як вони відстоювали свою віру, страждали за неї або навіть віддавали своє життя, як раділи цій вірі, як Бог давав Свій захист і Свою перемогу. Тому для мене з дитинства родоводи пов'язані не просто з переліком прізвищ в генеалогічному дереві, що багато людей і сприймають за генеалогію. Насправді генеалогія має оживити минуле, щоб ми взяли уроки для майбутнього. Власне на таких принципах я був вихований. І це дозволяло мені – єдиному адвентисту сьомого дня на всю школу, де я навчався, сміливо говорити про свої погляди. Бо я знав: мої прабабушки були біблійної віри.

Я досить багато займаюся соціальним служінням. Мене запитують, чому я це роблю. А причина – мій прадід Іван Нероба. Він мав п'ятеро дітей. Знав сім мов (французьку, іспанську, німецьку, єврейську, російську, українську і польську). Прадід був пасічником (у нього було сто вуликів) і столяром. До революції

1917 р. він будував кораблі на Францію, Іспанію. За свій кошт і власними руками він збудував для села хату-читальню, клуб, сільраду, бібліотеку. З його боку це була своєрідна евангелізація. Іван вважав себе справжнім православним, який відстоює давню православну віру (в селі його називали штундою). Цю хату-читальню мій прадід збудував для того, щоб люди могли туди прийти і читати Біблію. Адже на той час Святе Письмо було рідкістю. Потім радянська влада в нього все забрала. Коли в село прийшли вже німецькі війська, він мав змогу помститися своїм кривдникам, тому що його зять працював у німецькій адміністрації і міг покарати всіх, кого потрібно. Проте прадід нікому нічого злого не зробив. Він жив приблизно за принципом Йова: «Господь дав, – і Господь узяв...». Тепер для мене не проблема допомогти людям іншої віри, інших поглядів тому що, так робив мій прадід Іван Нероба. Таке в нього було життя. Я був вихований на цій генеалогії, мій прадід, його батьки. Генеалогія змінює життя людини. Вона змінила і моє. Вже пізніше, дізнавшись про існування такої науки, я став використовувати архіви для вивчення свого родоводу. Я з'ясував не просто прізвища і ім'я в списку родинного дерева, а реальні життєві історії своїх пращурів, реальні приклади того, що Бог вчинив у житті цих людей.

Які у Вас ще були джерела інформації?

Перше за все мої батьки, бабусі, дідусі. Хто як міг, ділився знаннями про минуле. До того ж певний час я служив Богові як літературний евангеліст. Ходив по своєму селу (а воно дуже велике) від хати до хати, продавав літературу. Часто люди старшого віку, не мої родичі, розповідали про моїх предків. Це теж було важливим джерелом інформації.

Крім імен і прізвищ, що ще вивчає генеалогія?

Генеалогія досліджує документи, фотографії. Тобто все, що стосується минулого життя людини. І чим більше знає людина, тим глибше може зрозуміти своїх прабатьків, дізнатися, у що насправді вони вірили, як жили, щоб, отримавши ці відомості,

обрати для себе певні орієнтири. Часто люди кажуть: таку фразу: «Віра наших батьків». Але якщо запитати їх, як звали їхніх прадідів – у відповідь тиша. Вони навіть не знають імена людей, а стверджують, у що вони вірили. Тому у мене віра і генеалогія дуже пов'язані.

З чого можна почати, щоб більше дізнатися про своїх пращурів?

Дуже важко пояснити це в межах інтерв'ю. Якщо говорити стисло, в цьому допомагають декілька речей. По-перше, живі родичі. Навіть двоюрідні, троюрідні дідусі-бабусі. В них можна отримати цінну інформацію. По-друге, сімейні архіви. Наприклад, старі фотографії, документи про народження. Наступний етап – вивчення документів, які зберігаються в державних архівах. Для цього є зараз багато можливостей. Вони є в Інтернеті в електронному виді. Частина свого роду я дослідив тільки за допомогою Інтернету. Але треба знати хороші профільні Інтернет-сайти, на яких любителі генеалогії виставляють інформацію, бо є багато комерційних, які по суті обман.

Це правда, що лише за прізвищем людини можна дізнатися про неї щось цікаве?

Так. Від початку існування Землі ім'я означало характер. Пізніше імена стали основою для прізвищ. Коли людей стало так багато, що імен на всіх не вистачало, і коли з'явилася потреба документально довести права на власність, документально підтвердити свій родовід, щоб зберегти свій титул, тоді з'явилися прізвища. Вони означали певні схильності, особливості людини з даним прізвищем. Зараз, звісно, відбувається певне змішання. Припустімо, якщо батько працює механіком, то син може бути професором, а його син – військовим. Раніше таке рідко траплялося. Якщо батько був графом, то і син був графом. Якщо батько був ткачем, то і син ткачем. Схильність до певної праці передавалася через виховання.

Перше, що можна дізнатися з прізвища людини, – це його соціальне походження. Не так національну приналежність, а як саме соціальне походження. Так було до 1917 року. Людина чула чиєсь прізвище і розуміла, ким та особа була за своїм соціальним статусом. На наших теренах були чотири соціальні групи. Шляхта (рос. мовою «дворяне») –військово-політична еліта; міщани (мешканці міст)– ремісники, купці, торговці. Третя категорія – так зване козацтво. Це не те, що ми собі зазвичай уявляємо. Буцімто козаки – то селяни, які втекли за пороги і там організували щось на кшталт банди. Козацтво – це окрема соціальна група. Козаком фактично, крім доби Богдана Хмельницького, селянин стати не міг. І четверта категорія – це селянство. У представників шляхти прізвища з'являються ще в 10 столітті. У 14–15 століттях –прізвища отримують міщани і козаки. У ось у селян прізвища з'являються лише у 18–19 століттях. Таким чином чим людина була біднішою, тим меншою була необхідність в прізвищах. Коли селяни були по суті рабами, що вони могли довести своїми прізвищами. А ось шляхтич доводив своє право на землю, на власність, на волю, на зброю, на політичну діяльність.

Тобто якщо в тебе є прізвище, в тебе є власність?

Так. Чому в нас появу прізвища стали пов'язувати з нацією? Для того була політична причина. Про націю більше говорить корінь прізвища, а не його закінчення. Наприклад, якщо людина з прізвищем Крижанівський (криж з білоруської – хрест) – це, як правило, білоруський єврей, який прийняв християнство і отримав шляхетський титул. Якщо Кшижановський (кшиж з польської хрест), це польський єврей. А якщо Хрестинський – український єврей. Закінчення в прізвищі –ський, як правило, говорить про шляхетське походження Але є і виключення. Бо в радянський час багато прізвищ міняли і брали гарне закінчення -ський і -цький. А в нас побутує хибне уявлення: буцімто якщо прізвище закінчується на -ський, -цький, значить то поляк. Так само на шляхетське походження вказує закінчення –ич. Якщо закінчення в прізвищі немає або коли закінчення –ін, –ин або

ий, то часто ознака козацтва. Але якщо людина, наприклад, із прізвищем Гнатишин із західної України, то скоріше він не козацького, а селянського походження. Але той же Гнатишин зі сходу – то козак. У різних регіонах було по-різному. Закінчення –енко може вказувати і на селянське, і на козацьке походження. Тут треба дивитися на корінь слова. Тому що Ханенко – це, зрозуміло, що не селянин. А Іваненко, тобто син Івана, скоріше за все селянського походження. Тому прізвище перш за все показує соціальний статус людини. Прізвища міщан дуже часто демонстрували рід діяльності, тому що в них часто ремісничі прізвища, навіть якщо вони звучать німецькою мовою – як-от Фельдман (фермер, людина поля) чи Мюллер (мельник).

Чому попри цікавість і корисність генеалогії, люди раніше не цікавилися нею?

Як правило, родоводом не цікавилися саме на теренах Радянського Союзу. Тому що від прізвища і походження людини часто залежало її життя. Близько 100 років тому комуністична влада почала вести класову боротьбу. Як раз такі групи населення, як селянство, а також частина міщан під назвою «рабочие» стали знищувати шляхту (або дворянство), козацтво, і багатих міщан, хто вибився у великі чини. Якщо до 1917 року людина цінувала і досліджувала своє прізвище, з яким вона народилася, знала своє походження, своїх прабатьків. багато поколінь, то після революції якщо радянська влада дізнавалася, що ця людина дворянського походження, то майже гарантовано, що її відвезуть в НКВС або спец органи, і була велика вірогідність, що він піде на висилку чи розстріл просто за своє походження. Представники цих класів вважалися неблагонадійним елементом. Лідери комуністичної партії стверджували, що козацтво як клас має бути знищене. Не чіпали лише тих козаків, хто був селянського походження. Адже царська Росія часто свідомо і спеціально для контролю над козачим класом селила селян-переселенців серед козаків для контролю над ними. Тому таких козаків (їх називали «ряженые») не займали. Щоб уникнути переслідувань, представники дворянства і

козацтва мусили міняти прізвища, а отже, й забути своє минуле. В типових біографіях радянських часів чи автобіографіях обов'язково писали, що людина «из бедной крестьянской семьи» або «из простой рабочей семьи». Тобто написати, що я з купецької, офіцерської, графської чи козачої сім'ї означало підписати собі смертний вирок або отримати десятки років позбавлення волі. Пізніше радянська влада почала національні переслідування. Чому? Тому що серед поляків, які жили в Україні, більшість була за походженням шляхта. Багато міщан було серед євреїв. Тому євреї, кримські татари, поляки міняли прізвища. Був шляхтич Ковалівський, а став Ковальов. Взагалі російського прізвища Ковальов бути не може, бо в російській мові немає слова «коваль», а є «кузнец». І ще такий момент. У православній російській імперії було дуже багато людей, які вірили не так, як тому вчила офіційна церква. Були так звані старовіри, які ще з часів Петра першого намагалися жити так, як каже Біблія. Їх називали по-різному: духобори, молокани, духовні християни, суботники. Їх було дуже і дуже багато. В основному вони проживали серед козацтва. Тому що селяни не могли свою віру відстоювати, вони були рабами, а козаки могли, оскільки були вільними людьми. З геноцидом названих мною соціальних груп пов'язаний і релігійний геноцид. Тому що із знищенням козацтва були знищені мільйони (я не перебільшую) молокан, духоборів, духовних християн, суботників. Фактично то були ті самі протестанти, тільки місцевого – українського чи російського – походження. На українських землях їх називали штундами, мальованцями, старим Ізраїлем, Новим Ізраїлем, тими ж молоканами, суботниками. Насправді це були православні люди, які відрізнялися від учення державного православ'я тим, що намагалися жити за Біблією, а не людськими чи державними традиціями. Лише у цьому була їхня вина. Власне середовище оцих людей, які відстоювали віру, зберігали своє походження. А ті, що віру зраджували, воліли забути і свій родовід. Адже радянська влада стверджувала нову віру – атеїзм, віру в те, що Бога немає. Зазвичай людина спочатку зраджує свою віру, потім забуває своїх батьків і не хоче знати, як вони вірили. Якщо б ми подивилася на своє минуле, то багато хто з нас серед своїх

предків знайшов би глибоко віруючих людей, які жили згідно зі Святим Письмом.

Коли мотивація вивчати свій родовід є правильною, а коли неправильною?

Спершу відносно неправильної мотивації. Це просто скласти перелік прізвищ, витратити на це силу-силенну часу лише для того, щоб похизуватися цим перед своїми знайомими. Яка користь від такого переліку прізвищ?! Ніякої. У когось мотивація – довести, що я якогось там походження, знову ж таки для хизування, для гордості життєвої. Толку з того, що людина нащадок графа чи князя. Що це міняє для життя людини? В Біблії чітко написано: «І ввесь людський рід Він [Бог] з одного створив». Тобто всі походять від Адама. Те, що люди створили соціальні групи, – то не є правильно. Ще є такий мотив для вивчення минулого: довести, наприклад, що ти за походженням поляк і отримати певні переваги при переїзді в Польщу, влаштуванні на роботу чи отриманні навчання. Я не можу сказати, що це неправильний мотив. Кожен шукає, де йому краще. У представників церкви мормонів є така мета вивчення генеалогії– врятувати померлих родичів. Вони великі спеціалісти в цій науці. Вони прагнуть дізнатися імена своїх померлих предків, щоб прийняти замість них хрещення. На їхню думку, таким чином ті пращури отримають спасіння.

Як на мене, справжнім мотивом для дослідження родоvodu має бути пошук відповіді на запитання: якою була віра моїх батьків і яким було їхнє життя. Тому що людина, яка забуває минуле, приречена на його повторення. Якщо ми не знаємо, у що вірили наші батьки, які вони робили помилки у житті, як мали переконання, який вели спосіб життя. То як можемо стверджувати, що «ми зберігаємо віру батьків!». Насамперед треба знати своїх прабатьків. Коли ми дізнаємося сім поколінь наших предків, це буде 256 прізвищ. І серед цих 256 людей віра може бути різною. І тоді ми запитуємо: а де ж джерело віри батьків? Насправді проблеми генеалогії зосереджені навколо одного питання – відношення людини до Бога і до Біблії. Усі

прабатьки діляться на дві категорії. Або для них Божа воля і Свято Письмо найвищі у житті, і вони намагаються жити за біблійними принципами. Або вони ставлять людські байки, державні накази, церковні постанови, якісь традиції вище Божого Слова. Генеалогія допомагає мені прийняти рішення як жити, вивчивши життя прабатьків.

Під час Другої світової війни родичі в моєму рідному селі розподілялися на три групи. Одні воювали на боці радянського війська. Інші перейшли на сторону німців (вступили в козачу поліцію). А треті залишилися на біблійній позиції. Вони не брали в руки зброї, прощали ворогів, любили їх. Тобто жили так, як говорить Святе Письмо. На моїй батьківщині є подвір'я, на якому жили пращури протягом близько 250 років. Довжина вулиці, де воно розташоване, 1,5 км. Під час Другої світової війни прямо через цю вулицю проходила німецька потужна військова лінія оборони. Радянські війська обрали час для прориву цієї лінії і пішли наступом. Були артилерія, авіація, танки – все, як має бути. Наша вулиця була знищена. Але що цікаво, будинки віруючих людей залишилися непошкодженими. Тоді моя віруюча бабуся (діда забрали на фронт), мій прадід-столяр, про якого я розповідав. четверо дітей жили в маленькій глиняній хатинці під солом'яною стріхою. Їх уже розкуркулили, тому в них же не було того, що раніше. Ту хату й кулеметна черга могла б прострілити. Але вона не згоріла. Лише трохи глини відірвало в куточку. І всі, хто був у ній, залишилися цілими. Хоча, як розповідала бабуся, все поле було всіяне людськими трупами. А Бог зберіг тих людей, які залишилися вірними Божому Слову. Я знав цю історію, дивився на цю місцевість і думав: ті люди йшли за тим, ті, за іншим. А були такі, які шукали Божого Царства. Моя бабуся до кінця днів зберігала віру у Бога, незважаючи ні на які утиски, переслідування. Вона бачила ту Божу руку, яка захищала її від смерті. Тому коли вже мені сказали йти в армію, я відповів, що зброї не візьму, що не буду приймати присяги і не буду вбивати людей. тому що так вірили мій прадід, моя бабуся, мій тато. Я побачив як Бог зберігав і з ким Він був. Тисячі загиблих з

одного боку і тисячі загиблих з іншого. А їх Господь захистив. Як написано в Біблії: «Впаде тисяча з боку від тебе, і десять тисяч праворуч від тебе, до тебе ж не дійде!..» Це все я побачив на прикладі бабусиної хати. Вже при мені міняли її солом'яний дах на шифер. Оце і є генеалогія. Справжня ціль якої – дослідити, у що вірили наші батьки і до чого їх ця віра привела.

Запитання – Вікторія Ващиніна